

Müasir dövrde her bir ölkənin davamlı inkişafında ali təhsilin rolü durmadan artır. Ölkələrin rəqabətədə vəmliliq qabiliyyətinin güclənməsində de universitet təhsili və ali məktəblərin elmi-tədqiqatçılıq fəaliyyəti mühüm rol oynayır. Bu sahədə əldə olunan tərəqqi həm de universitetin beynəlxalq reytinglərdə mövqeyini şərtləndirir. Azərbaycan universitetləri elmi necə inkişaf etdirə bilər? Ali məktəblərimizin beynəlxalq reytinglərdə mövqeyini necə yaxşılaşdırmaq olar? Bütün bu suallara Böyük Britaniyanın "Times Higher Education" (THE) şirkətinin regional direktoru, ali təhsil sahəsində beynəlxalq ekspert Yeqor Yablokovla aydınlıq göttirməyə çalışdıq.

- Artıq bir neçə ildir ki, "Times Higher Education" şirkəti ölkəmizin ali təhsil sistemini ciddi maraq göstərir. Son vaxtlarda aparıcı mütəzakirələr baradən deyə bilərsiniz?

- Son illerde Böyük Britaniyanın "Times Higher Education" (THE) şirkəti ilə Azərbaycan universitetləri arasında intensiv görüşlər keçirilib. Ali təhsildə əməkdaşlığı dair diskusiyalar THE, dünyannan on böyük bibliometrik Scopus elmi bazası olan "Elsevier" şirkəti və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi arasında aparılıb. Təhsil naziri Ceyhun Bayramov THE ilə əməkdaşlıqla maraqlı olduqlarını vurgulayıb, Azərbaycanda elmin təkəf akademik mütəssislerdə deyil, bütün dünyada qəbul olunduğu kimi, universitetlərdə davam etdirilməsi, ali məktəblərin perspektivdə güclü olması, qlobal reytinglərdə mövqelerinin yaxşılaşması vacibliyini ifadə edib. Bundan sonra cari ilin iyundan Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin (ADNSU) bazasında ölkənin 16 ali məktəb rektoru ile görüş oldu. ADNSU-nun rektoru Mustafa Babanlı Təhsil nazirinin tapşırığına uyğun olaraq belə bir görüşün keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etdi. Bu, olduqca səməralı tədbir idi, göründə bir çox məsələləri müzakirə etmek mümkün oldu. Suallar çox idi: ali məktəblər niyə elmi inkişaf etdirir, niyə reytinglərdə mövqə qazanmağa can atırlar? Biz hətta tədbirin yekunlarına dair protokol tərtib etdik. Razılığın gölündü ki, bundan sonra rektor M.Babanlı Azərbaycan ali məktəb rektörələr adından THE və "Elsevier"lə danışqları koordinasiya edəcək.

Biz Təhsil Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə yaxın vaxtlarda elmi-tədqiqatçılıq fəaliyyətinin inkişaf strategiyasının müəyyən ediləsi üçün aparıcı xarici ekspertlərin iştirak ilə "Elsevier" və Azərbaycan universitetləri arasında növbəti tədbirin keçirilməsini istərdik. Bunu ilin sonlarında kimi etmək daha yaxşı olardı. Mən bilirom ki, ölkənin on qocaman ali məktəbi olan BDU 100 illik yubileyini qeyd edir. Bu təşəbbüsü BDU-nun yubileyinə də həsr etmək olardı.

- Aparılan danışqların nəticəsi olaraq Azərbaycan universitetlərinin elmi publikasiya aktivitəsinin artırımaq üçün hansı təklifləriniz var?

- Məlumdur ki, inkişaf etmiş ölkələrdə universitetlərin publikasiya aktivitəsinin strukturundakı elmi nəşrlərin xeyli hissəsi aspirant və magistr tələbələrin payına düşür. Lakin sonuncuların elmi məqalelerinin yüksək keyfiyyətli elmi jurnallara daxil olmasa üçün onlarda zəruri tədqiqatçılıq təcrübəsinin formalşamasını təmin etmək lazımdır. Elmi ədəbiyyatları oxumaq, elmi məlumatları təhlil etmək, elmi ünsiyyət və s. Lakin bu, ona gətirir ki, çıxışda (mezun olduğunda) biz keyfiyyətəcə müxtəlif səviyyələ, nəinki geniş fənlərəsə biliklərə sahib, həm də yeni elmi bilik və texnologiyalar istehsal etməye qadir mütexəssislər alırıq. İqtisadiyyatın yeni tipini qurmaq üçün məhz bu cür insanlar lazımdır. Aydırıñ ki, Azərbaycanda Qərbi Avropa, Şimali Amerika ölkələrində, Cənub-Şərqi və Qərbi Asiya ölkələrinə də qəbul edilmiş bir tədqiqat universiteti modeline uyğun olaraq bütün universitetlərin inkişaf üçün kifayət qədər resursları yoxdur. Buna görə de vəziyyətdən çıxış üçün ağlaban bir yol ölkənin aparıcı universitetlərinin konsorsiumunu yaratmaqdır. Bu konsorsium ölkənin on müterəqqi aparıcı universitetlərini birləşdirəcək və digər ölkələrin qabaqcıl universitetləri ilə dünyanın en yaxşı zakaları uğrunda rəqabət aparmaqla dünya səviyyəli təhsil xidmətləri, elmi məhsullar və texnologiyalar bazarına daha effektiv çıxa bilməsini təmin edəcək.

Azərbaycanın iki aparıcı ali təhsil mütəssisi - Baki Dövlət Universiteti və Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti üzrə məlumatlar göstərir ki, son beş ildə hər iki universitet elmi nəşrlərin hacmini əhəmiyyətli dərəcədə artırıb, lakin onların FWCI (Scopus) və CPCI (Web of Science) elmi nəşrlərinin normallaşdırılmış istinad indeksi göstəricisinin qiyməti arzuolunan həddə deyil (her iki ali məktəbin elmi nəşrlərindən istinadlarının sayı orta dünya göstəricilərindən təxminən iki dəfə

aşağıdır). Bununla yanaşı, bu universitetlərin artıq özlərini təhsil və elm sahəsində səməralı idarəçilər kimi təsdiq etmiş rehbərlərinin ölkənin ali təhsil sistəmində konsolidasiyadəci mövqədə dayanımları mümkündür. Onlar Azərbaycanın aparıcı universitetlərinin rektörlərinin yeni birliyin (konsorsiumun) basında duraraq, ölkənin ali məktəblərinin qlobal rəqabət qabiliyyətinin artırılması yollarını həzırlamaq və sınaqdan keçirmək, ən yaxşı dünyaya nümunələrinə uyğun olmaq, ölkənin iqtisadi inkişafına kadr və elmi-tehnoloji destəyi təmin etmək məqsədi ilə çıxış edə bilər. Bu gün xarici ölkələrin təcrübəsinə baxımda görük ki, təklidə rəqabət aparmaq çox çətindir. Belə bir menzərə yaranır ki, kimse öz evində "top qovur, qonşuda isə futbol oynayırlar". Yəni, komanda oyunu oynayırlar. Buna görə də bir araya gəlmək və komanda oyunu formatını tapmaq lazımdır.

Yeri golmışken, biz Xəzər hövzəsi ölkələ-

məktəbin mövcud bazasında bir sıra modernleşmə aparılmalıdır ki, müasir dünya reallığlarına uyğun olsun. Belə olan haldə qlobal reytinglərdə de ver almaq mümkün olacaq. Çünkü Azərbaycanda çox güclü elmi məktəb var.

- Biz reytinglərdə çox sayda elmi tədqiqat universitetləri görürük. Əgər ali məktəblərinin tədqiqatçılıq statusu verilərsə, reytinglərə yaxınlaşa bilirik?

- Rusiyadan bu sahədə təcrübəsi göstərdi ki, özlüyündə hər hansı statusun təyin olunması, problemi həll etmir. Statusun ardınca hansısa addımlar atmaq lazımdır. Şərti olaraq, əgər hansısa ali məktəbə tədqiqat universiteti statusu verilirsə, bəli, o müəyyən edilmiş imtiyazlardan istifadə edə bilər. Onda biz dərhal müəyyən etməliyik ki, o, Azərbaycan üçün ne etməlidir? Bu universitet öz üzərinə hansı ödəklər götürür ki, onun belə bir statusu olsun?

- Deməli, nələrisə korrektə etmək lazımdır...

"Azərbaycanda çox güclü elmi məktəb var"

Yeqor Yablokov: "Biz Azərbaycanın aparıcı universitetlərinin konsorsiumunun yaradılmasını təklif edirik"

Oruc MUSTAFAYEV

rinin inkişafı yaradır, elmi və təhsilin dair maraqlı bir təhlil aparmışdır. Təhlilə osasın, Azərbaycanda ali təhsilə calb olunan genclər çoxdur, inkişaf etmək istifadəyəcəkdir. Ölkə inkişafı inkişaf göstəricisine görə Ermenistandan 2, Gürüstəndən 1.5 dəfə üstündür. 2014-2019-cu illər üzrə elmi publikasiyaların sürəti artırmışdır. Bu, 92 faiz təşkil edir. Yəni, 2014-cü ilə müqayisədə publikasiya aktivliyi 2 dəfə artıb. Bu, çox güclü göstəricidir. Hətta Rusiyadan adıçkilən dövrlər bağlı anoloji göstəricisindən (78,2) də yüksəkdir. Narahatlılıq doğuran başlıca mövqə isə elmi publikasiyalara olan istinadların sayının az olmasıdır.

Müəllim tədqiqatlarla məşğul olmursa, tələbəni də motivasiya edə bilməz

- Bu gün universitet alımları əsasən tələbələrlə işləyir, yəni tədrisə calb olunub. Elə bir optimal variant varmı ki, universitet müəllimləri tədrisə yanaşı, tədqiqatları üçün də vaxt tap-sın?

- Baxın, bu məsələ prinsip olaraq Rusiyada da durur. Özü də kifayət qədər çox güclü şəkilde. Bu, ondan qaynaqlanır ki, hər bir konkret akademik işçi, professor, dosent üçün müəyyən vaxt məhdudiyyəti mövcuddur. Müəyyən məhdud vaxt çərçivəsində həm də intellektual fəaliyyətə möşğül olmaq lazımdır. Belə bir siyasiyada isə "zaman konflikti" deyilən anlayış varan. Bunu universitetin özünləri, Təhsil Nazirliyinin müvafiq adımları olmadan həll etmek mümkün deyil. Nazirlik müəyyən yenilənmis tədbirlər hazırlamalı, universitetlərə, məsələn, çatdırılmalıdır ki, müəyyən həcmində, tədris planında olduğu kimi, haqqı ödənilən elmi tədqiqatlar aparılmasına icazə verilir. Əgər Avropa, Asiyadan ciddi ali məktəblərindən danışmışsa, onlarda yalnız müəhazır fəaliyyəti ilə möşğül olan lektorlar praktik olaraq yoxdur. Belə qəbul olunur ki, tələbə qarşısına çıxan seks tədqiqatçıdır, əgər belə olmasa, gənc nəslə elmi faktları həradan əldə edib çatdırıb bilər? Eyni bir materialı nağıl formasında auditoriyaya çatdırmaqla tələbələri tədqiqatçılığı yönəltmək mümkün deyil. Əgər müəllim tədqiqatlarla möşğul olmursa, tələbəni də motivasiya edə bilməz. Bu nərədən burada yeganə variant eminəm ki, müəllimlərin tədrisə yanaşı, tədqiqatçıqla möşğul olmasına dair qaydaların Təhsil Nazirliyinə təqdimən hazırlanıb. Təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliyinin artırılması üzrə Dövlət Programı qəbul olub. Proqramda iki diplom və doktorant hazırlığı programlarının əhəmiyyəti vurğulanır. Ali təhsilin modernləşməsindən bu qarar necə qızıymətləndirirsiniz?

- Bu, çox düzgün qərardır. Bir ekspert olaraq onu deyə bilməm ki, məzən doktorantlar universitetlərin tədqiqatçılıq fəaliyyətlərində feal iştirak edirlər. Bu mənənələr xarici universitetlərdən qədər çox təcrübə qazanırsalar, tədqiqatçılıq bacarıqları əldə edərlər, universitetin dənə geniş mənənələr elmi fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi üçün mümbət əsas yaranmış olur. İki diplom məsələsinə gəlince dəməliyim ki, mən bu programın böyük tərəfdarıyım. Rusiya universitetlərinin nümunəsi olaraq deyə bilməm ki, iki diplomun verilməsi ilə biten təhsil programlarının reallaşdırılması nəticəsində aparıcı universitetlərin dənə keyfiyyəti mifasırlaşdırılması bəzən verir. Programa on yaxşı müəllimlər, yüksək ballı tələbələr qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda qəbul olunur. Daha çox ona görə ki, semimi deyim ki, əcnəbi mütəxəssislərlə işləyəndə sui-iştifadə seviyyəsi bir neçə dəfə keşkin surətdə aşağı düşür, tələbat, tədris seviyyəsi de yüksəlir. Bu cür programlarda tədris materialları, bir qayda olaraq, çox keyfiyyətliyidir. Bu programların universitetlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətinin yüksələşməsinə təsirinə gəlinicə, şübhəsiz ki, köməyi ola bilər. Çünkü bu programda q